

The Effect of E-Service Learning on Civic Engagement among Undergraduate Students

Sutthiporn Thanthong^{1*} and Teerarat Tipcharatmetha¹

Received: July 6, 2025 Revised: October 4, 2025 Accepted: October 4, 2025

Abstract

This research aimed to compare undergraduate students' civic engagement before and after participating in e-service learning, and to examine their perceptions of the quality of this instructional approach. The research employed a quasi-experimental design with one group pretest-posttest. The research sample was 30 third-year undergraduate students majoring in Social Studies in the Faculty of Education at Suan Sunandha Rajabhat University during the 2024 academic year, selected through cluster sampling. The research instruments included 1) a civic engagement assessment in the form of a four-option situational judgment test (reliability coefficient=0.95); 2) a perception questionnaire employing a six-point Likert scale (reliability coefficient=0.94); and 3) an instructional plan based on e-service learning hybrid type II for the Global Education course, consisting of four units over a 16-week period. Descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics using a paired-sample t-test, were employed to analyze the data. The findings revealed that 1) students showed a significantly higher level of civic engagement after participating in the e-service learning program, with statistical significance at the .01 level, and 2) students reported that the overall quality of the e-service learning experience was high ($\bar{X}$ =5.08, S.D.=0.38).

Keywords: E-service Learning; Civic Engagement; Civic Attitude; Civic Behavior; Undergraduate Students

¹ Department of Social Studies, Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University

* Corresponding author e-mail: sutthiporn.th@ssru.ac.th

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

สุทธิพร แก่นทอง^{1*} และ ธีรรัตน์ กิจยัจริสเมธา¹

ระบบบทความ: 6 กรกฎาคม 2568 แก้ไขบทความ: 4 ตุลาคม 2568 รับตีพิมพ์: 4 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง แบบศึกษากลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ นักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีการศึกษา 2567 ที่สุ่มเลือกแบบกลุ่ม จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง ลักษณะเป็นแบบทดสอบเชิงสถานการณ์ 4 ตัวเลือก (ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95) แบบสอบถามความคิดเห็น ลักษณะเป็นแบบสอบถามตามมาตรประมาณค่า 6 ระดับ (ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94) และแผนการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบที่ 2 ในรายวิชาโลกศึกษา จำนวน 4 หน่วย เวลาเรียน 16 สัปดาห์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที่ ผลการศึกษาพบว่า 1) นักศึกษามีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองหลังเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2) นักศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=5.08$, $S.D.=0.38$)

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์; ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง; เจตคติพลเมือง; พฤติกรรมพลเมือง; นักศึกษาปริญญาตรี

¹ สาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

* อีเมลผู้ประสานงานหลัก: sutthiporn.th@ssru.ac.th

บทนำ

ในยุคที่สังคมโลกกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ บทบาทของความเป็นพลเมือง (Citizenship) ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เน้นสถานะทางกฎหมายไปสู่การมุ่งเน้นความสามารถในการมีส่วนร่วม กับสังคมอย่างมีความหมาย (Meaningful Engagement) ทั้งในด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Responsibility) และความมุ่งมั่นในการเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Transformative Action) (Westheimer & Kahne, 2004) ที่เรียกว่า ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง (Civic Engagement) (Putnam, 1993) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษายุคใหม่ไม่อาจมุ่งเพียงการพัฒนาความรู้หรือทักษะทางวิชาการเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องบ่มเพาะคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียนในทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยที่บุคคลมีความพร้อมในการพัฒนาความตระหนักรู้ทางสังคมและจิตสำนึกต่อส่วนรวม

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวนไม่น้อยยังขาดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของสังคม (Zaff et al., 2008) ดังเช่นนักศึกษาปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตประสบปัญหาความรับผิดชอบต่อสังคมมากที่สุด และส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับผลกระทบของปัญหาทางสังคมที่มีต่อตนเองมากกว่าสังคมโดยรวม (Tanod et al., 2022) ทั้งนี้ อาจเพราะพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ การแข่งขันเพื่อเกรด หรือการสอบเข้ารับราชการ มากกว่าการพัฒนาทักษะทางสังคม การมีส่วนร่วมในชุมชน หรือการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะ นักศึกษาหลายคนไม่รู้สึกรู้ว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัว และมีแนวโน้มใช้เทคโนโลยีในเชิงรับ (Passive Consumption) มากกว่าการใช้เพื่อการสื่อสาร การมีส่วนร่วม หรือการเคลื่อนไหวทางสังคมเชิงสร้างสรรค์ (Hoskins & Crick, 2010)

สภาพการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งแม้จะมีการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ แต่ยังคงขาดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงชีวิตจริงกับห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้พบทวนการจัดการเรียนการสอนของรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรพบว่า ยังขาดการบูรณาการความเป็นพลเมืองเข้ากับรายวิชาหลักหรือกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ แม้จะมีการจัดกิจกรรมจิตอาสาแต่เป็นลักษณะแยกส่วนจากเนื้อหาวิชา ขาดการบูรณาการที่ลึกซึ้งและการสะท้อนคิดอย่างมีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในวิชากับการแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือสังคมได้อย่างแท้จริง (Bringle & Clayton, 2012)

ทั้งนี้ เพื่อรับมือกับความท้าทายและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้ส่งเสริมความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาคือ การเรียนรู้แบบบริการสังคม (Service Learning) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ทางวิชาการกับการลงมือปฏิบัติจริงในการรับใช้ชุมชน (Eyler & Giles, 1999) โดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง สร้างความเข้าใจต่อปัญหาสังคม และพัฒนาทักษะในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ผ่านกระบวนการวางแผน ปฏิบัติ สื่อสาร ร่วมมือ และสะท้อนคิดกับเพื่อนร่วมกลุ่มและชุมชน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของการจัดกิจกรรมบริการสังคมในรูปแบบดั้งเดิมคือข้อจำกัดด้านเวลา พื้นที่ และทรัพยากร โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้เรียนมีภาระงานจำนวนมากหรือไม่สามารถเดินทางไปปฏิบัติงานในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาประยุกต์ใช้กับรูปแบบการเรียนรู้แบบบริการสังคม จึงกลายเป็นทางเลือกใหม่ที่ได้รับการสนใจและถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องในชื่อว่า การเรียนรู้แบบบริการสังคมทาง

อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Service Learning หรือ E-Service Learning) (Waldner et al., 2012)

การเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ คือการผนวกหลักการของการเรียนรู้แบบบริการสังคม เข้ากับการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัล อาทิ การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการเชื่อมโยงกับชุมชน การจัดกิจกรรมจิตอาสาในรูปแบบออนไลน์ การผลิตสื่อเพื่อการสื่อสารสาธารณะ หรือการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมผ่านเครื่องมือดิจิทัล โดยผู้เรียนยังคงมีส่วนร่วมกับชุมชนหรือสังคมเป้าหมายในรูปแบบที่ยืดหยุ่น และสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ความยืดหยุ่นดังกล่าวช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมในระยะยาว และส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การคิดเชิงระบบ การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม และการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Li et al., 2024) ซึ่งในประเทศไทยการประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และพบได้ไม่มากนัก โดยเฉพาะในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ซึ่งถือเป็นกลุ่มวิชาที่มีพันธกิจสำคัญในการบ่มเพาะคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน งานวิจัยในบริบทของไทยจึงควรเน้นศึกษาผลของการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด และความรู้สึกของนักศึกษาในการมีส่วนร่วมทางสังคม รวมถึงสำรวจความพึงพอใจหรือความคิดเห็นของผู้เรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา กิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือรูปแบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคดิจิทัล

ด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีต่อความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยมุ่งเน้นไปที่นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ ซึ่งอยู่ในบริบทที่ควรตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้สอนพลเมืองในอนาคต ผู้วิจัยหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถนำไปสู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในเชิงวิชาการและเชิงพฤติกรรม และสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบให้กับหลักสูตรหรือสาขาวิชาอื่น ๆ ได้ในวงกว้าง เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความสามารถในการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับรากฐานของสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์

สมมติฐานการวิจัย

นักศึกษาที่เรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์มีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง (Civic Engagement) เริ่มเผยแพร่อย่างมากในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยปรากฏในงานเขียนเรื่อง What Makes Democracy Work?, The Prosperous Community, Social Capital and Public Affairs และ Bowling Alone ของ Robert D. Putnam

นักรัฐศาสตร์ที่ทรงอิทธิพลคนหนึ่งของโลก โดย Putnam (1993) กล่าวว่าองค์ประกอบของการเมืองที่เข้มแข็ง (Healthy Polity) คือความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองและต้นทุนทางสังคม (Social Capital) แนวคิดดังกล่าวได้ปลุกกระแสให้นักวิชาการในหลากหลายสาขาวิชาสนใจศึกษาถึงบทบาทของพลเมืองและผลของต้นทุนทางสังคมอย่างจริงจังนับตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา

Doolittle and Faul (2013) ศึกษาวิจัยพบว่า ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองมี 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เจตคติพลเมือง (Civic Attitude) คือความคิดความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของตนเองในสังคมและการรับรู้ถึงความสามารถของตนเองในการสร้างเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคมนั้น มี 8 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย 1.1) ความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนตนเอง 1.2) ความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนของตนเอง 1.3) ความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่นของตนเอง 1.4) ความมุ่งมั่นรับใช้ชุมชน 1.5) ความเชื่อเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อพลเมืองทุกคนต่อชุมชน 1.6) ความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการรับทราบปัญหาของชุมชน 1.7) ความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการมีจิตอาสา 1.8) ความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการสนับสนุนทางการเงินแก่องค์กรการกุศล และ 2) พฤติกรรมพลเมือง (Civic Behavior) คือการกระทำหรือความพยายามของบุคคลในการมีส่วนร่วมสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตน มี 6 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย 2.1) การมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัครของชุมชน 2.2) การทำงานร่วมกับผู้อื่นสร้างความเปลี่ยนแปลงทางบวก 2.3) การช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนของตนเอง 2.4) การรับทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง 2.5) การมีส่วนร่วมอภิปรายประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม และ 2.6) การมีส่วนร่วมแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ แก่ชุมชน

สำหรับการศึกษากับการพัฒนาความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองนั้น Strobel et al. (2006) กล่าวว่าความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพัฒนาแก่เยาวชนเนื่องจากช่วยส่งเสริมศีลธรรมและสติปัญญาให้มากขึ้น ตัวอย่างคุณลักษณะที่จะเพิ่มขึ้น เช่น ค่านิยมประชาธิปไตย ความอดทนอดกลั้น และความรับผิดชอบต่อส่วนการพัฒนาสติปัญญา เช่น การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการใช้เหตุผลที่จำเป็นเพื่อทำความเข้าใจปัญหาสังคมที่ซับซ้อน ตลอดจนแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะปัญหาที่เผชิญในชีวิตประจำวัน ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยของ Tanod et al. (2022) ระบุว่าในบริบทการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย ควรมีการส่งเสริมให้นักศึกษาปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาทำกิจกรรมของคณะ มหาวิทยาลัย และสังคมภายนอก และจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักศึกษาด้วยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ เสริมสร้างทัศนคติที่ดี สนับสนุนการลงมือปฏิบัติ ส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและประเมินผลพฤติกรรม เมื่อทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาพบว่า Prentice (2007) เปรียบเทียบความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมกับวิธีปกติ ซึ่งนักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน โดยนักศึกษาที่เรียนรู้แบบบริการสังคมมีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองสูงกว่านักศึกษาที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ($F=4.47, p=.02$) เมื่อศึกษาอีกครั้งในปีการศึกษาถัดมาก็ยังพบว่า นักศึกษาที่เรียนรู้แบบบริการสังคมมีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองสูงกว่านักศึกษาที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ($F=9.28, p=.01$)

ทั้งนี้ การเรียนรู้แบบบริการสังคมเป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และเอเชีย เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนานักเรียนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดการ

เรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) อันเป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการสอนที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างผู้สอน ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตร และเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (Rittikoo, 2018)

อนึ่ง การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมได้รับการปรับปรุงแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมมากขึ้น เกิดเป็นการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ โดย Waldner et al. (2012) สังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์และสรุปเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (E-Service Learning Hybrid Type I) ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์ จากนั้นให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมนอกสถานที่เพื่อบริการสังคมในชุมชนที่เป็นเครือข่ายสัมพันธ์กับสถานศึกษา ทั้งนี้ การทบทวนหรือสะท้อนคิดของผู้เรียน และการสำรวจความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อการบริการจะเกิดขึ้นทางออนไลน์

รูปแบบที่ 2 (E-Service Learning Hybrid Type II) ผู้สอนจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนปกติ จากนั้นให้ผู้เรียนจัดโครงการบริการผ่านทางเครือข่ายออนไลน์ ซึ่งปกติจะมีการสร้างแหล่งข้อมูลออนไลน์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริการ เมื่อจัดโครงการบริการแล้วจึงให้ผู้เรียนกลับมาทบทวนประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริการในห้องเรียนอีกครั้ง

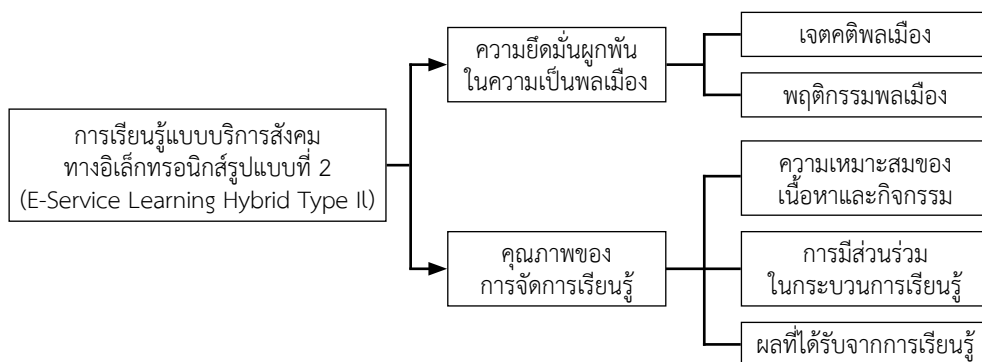
รูปแบบที่ 3 (E-Service Learning Hybrid Type III) ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนร่วมกับการเรียนรู้แบบออนไลน์ เช่นเดียวกับการบริการสังคมที่ให้ผู้เรียนได้ออกแบบโครงการผ่านเครือข่ายออนไลน์ และลงบริการในพื้นที่จริง สลับกันไปเช่นนี้ตามความเหมาะสมหรือบริบทที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบที่ 4 (Extreme E-Service Learning หรือ Xe-SL) ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์ จากนั้นให้ผู้เรียนจัดโครงการบริการสังคมผ่านเครือข่ายออนไลน์เช่นกัน ไม่มีขั้นตอนใดที่ให้ผู้เรียนออกนอกสถานที่หรือลงพื้นที่

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบที่ 2 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Hybrid Learning) โดยให้ผู้สอนปฏิบัติการสอนในสถานที่ตั้งผสมผสานกับการสอนผ่านเครือข่ายออนไลน์และออนไลน์มาด ทั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประสิทธิผลที่เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้และคุณภาพของแนวทางที่เลือก ซึ่งการศึกษาคุณภาพของการจัดการเรียนรู้นั้น Danielson (2007); OECD (2013) อธิบายว่าการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ คือการที่ผู้สอนสามารถออกแบบ จัดกิจกรรม และประเมินผลการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และสะท้อนผลลัพธ์การเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งมีนักการศึกษาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับตัวบ่งชี้คุณภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ไว้หลากหลาย อาทิ ความชัดเจนของเป้าหมายการเรียนรู้ (Danielson, 2007) ความเหมาะสมของเนื้อหาและวิธีการ (Ornstein & Hunkins, 2017) การส่งเสริม

การมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Burden & Byrd, 2016) การประเมินผลเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ (Stiggins, 2005) คุณค่าและแรงจูงใจในการพัฒนา (UNESCO, 2005) เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยงานวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 สาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาโลกศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 รวมจำนวน 57 คน (ประกอบด้วยหมู่เรียนที่ 1 จำนวน 27 คน และหมู่เรียนที่ 2 จำนวน 30 คน)

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง แบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง (One-group Pretest–Posttest Design) มีขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาเปรียบเทียบผลลัพธ์ ที่ใช้การวิเคราะห์ความแตกต่างด้วยสถิติ t-test for dependent Samples อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีขนาดเหมาะสมอยู่ที่ไม่น้อยกว่า 30 คน (Gay et al., 2012)

ผู้วิจัยจึงพิจารณาชั้นเรียนที่มีนักศึกษาตามขนาดที่กำหนดแล้วใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) ได้เป็นนักศึกษากลุ่มที่ 2 จำนวน 30 คน (เพศชาย 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 เพศหญิง 20 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบวัดความยืดหยุ่นผู้พันในความเป็นพลเมือง สำหรับใช้วัดก่อนและหลังเรียน เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความยืดหยุ่นผู้พันในความเป็นพลเมืองของ Doolittle and Faul (2013) มีลักษณะเป็นแบบทดสอบเชิงสถานการณ์ 4 ตัวเลือก แต่ละตัวเลือกมีค่าคะแนน 1-4 ข้อคำถามครอบคลุมองค์ประกอบเจตคติพลเมืองและพฤติกรรมพลเมือง 14 ตัวบ่งชี้ ๆ ละ 2 ข้อ เป็นจำนวนที่จริง 28 ข้อ ทั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามไว้มากกว่าที่กำหนด เป็นตัวบ่งชี้ละ 3 ข้อ เป็นจำนวนที่ใช้คัดเลือก 42 ข้อ เพื่อคัดเลือกข้อคำถามที่มีคุณภาพมากที่สุดไปใช้จริง

เมื่อนำข้อคำถามทั้งหมดให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.67–1.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่ 0.50 ทุกข้อคำถาม (Kaemket, 2008) จึงนำข้อคำถามทั้งหมดทดลองใช้กับ

นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยการฝึกหัดผู้สอน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร จำนวน 30 คน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงแต่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง แล้วตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.95 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง (Kaemket, 2008) และพิจารณาค่าความเชื่อมั่นจากการตัดข้อคำถามออก (Cronbach's Alpha if Item Deleted) เพื่อคัดเลือกข้อคำถามที่จะใช้จริงไว้จำนวน 28 ข้อ

2) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา สำหรับใช้สอบถามความคิดเห็นหลังเรียน เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้จากแนวคิดที่หลากหลาย ได้แก่ คุณภาพด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของกิจกรรม คุณภาพด้านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม และคุณภาพด้านผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ เครื่องมือนี้มีลักษณะเป็นแบบสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาหลังเรียน โดยใช้มาตรประมาณค่า 6 ระดับของลิเคิร์ท มีจำนวนด้านละ 5 ข้อ เป็นจำนวนที่ใช้จริง 15 ข้อ ทั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามไว้มากกว่าที่กำหนด เป็นด้านละ 8 ข้อ เป็นจำนวนที่ใช้คัดเลือก 24 ข้อ เพื่อคัดเลือกข้อคำถามที่มีคุณภาพมากที่สุดไปใช้จริง

ผู้วิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งทุกข้อคำถามมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 จึงผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และเมื่อนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงแต่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.94 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง (Kaemket, 2008) ทั้งนี้ ทุกข้อคำถามมีค่าความเชื่อมั่นเมื่อตัดข้อคำถามออกไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงคัดเลือกข้อคำถามที่จะใช้จริงไว้จำนวน 15 ข้อ โดยพิจารณาจากข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและความซ้ำซ้อนของเนื้อหาคำถาม

3) แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาโลกศึกษาด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ รูปแบบที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยออกแบบขึ้นเอง ลักษณะเป็นแผนการจัดประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการบริการสังคมแบบผสมผสาน (ออนไลน์และออนไซต์) โดยมีกระบวนการจัดกิจกรรม 4 ขั้นตอนสำคัญ ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 16 สัปดาห์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความตระหนักและกระตุ้นความสนใจ (สัปดาห์ที่ 1-4: ออนไลน์)

ขั้นตอนที่ 2 เตรียมการวางแผนโครงการบริการสังคม (สัปดาห์ที่ 5-7: ออนไลน์)

ขั้นตอนที่ 3 ปฏิบัติโครงการบริการสังคม (สัปดาห์ที่ 8-14: ออนไลน์)

ขั้นตอนที่ 4 สรุปและสะท้อนคิด (สัปดาห์ที่ 15-16: ออนไซต์)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่ 0.50 ทุกรายการประเมิน (Kaemket, 2008)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้กับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เป็นเวลา 16 สัปดาห์ รวมทั้งหมด 16 ครั้ง ครั้งละ 4 ชั่วโมง โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2568 ดังนี้

1) ก่อนเริ่มกิจกรรมในช่วงโม่งปฐมนิเทศผู้วิจัยให้นักศึกษาตอบแบบวัดความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง (Pretest)

2) สัปดาห์ที่ 1-4 จัดกิจกรรมขั้นตอนที่ 1 สร้างความตระหนักและกระตุ้นความสนใจ (ออนไลน์) ผู้วิจัย/ผู้สอนกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของชุมชนหรือสังคมที่นักศึกษาเป็นสมาชิกอยู่ และต้องการมีส่วนร่วม

แก้ไขปัญหาดังกล่าว ของชุมชน แล้วนักศึกษาแบ่งกลุ่มสำรวจปัญหาหรือความต้องการของชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัย จัดทำแผนที่/รายงาน นำเสนอและวิพากษ์เพื่อตัดสินใจเลือกชุมชนที่สนใจร่วมกัน ซึ่งนักศึกษาสนใจปัญหาเศรษฐกิจท้องถิ่นถดถอยในชุมชนคลองโอรัง กรุงเทพมหานคร

3) สัปดาห์ที่ 5-7 จัดกิจกรรมขั้นตอนที่ 2 เตรียมการวางแผนโครงการบริการสังคม (ออนไลน์) ขั้นนี้ นักศึกษากำหนดเป้าหมายโครงการ เตรียมข้อมูล และวางแผนโครงการ โดยแต่ละฝ่ายจะนำเสนอความก้าวหน้าประจำสัปดาห์ ทั้งนี้ นักศึกษาวางแผนแก้ปัญหาด้วยการสร้างสื่อโฆษณาเพื่อชักชวนนักท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ทางแพลตฟอร์มต่าง ๆ อาทิ TikTok, YouTube, Instagram, Facebook ฯลฯ

4) สัปดาห์ที่ 8-14 จัดกิจกรรมขั้นตอนที่ 3 ปฏิบัติโครงการบริการสังคม (ออนไลน์) ขั้นนี้ นักศึกษาสร้างสื่อโฆษณาและเผยแพร่ตามแผนที่วางไว้ แล้วติดตามเก็บข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการ

5) สัปดาห์ที่ 15-16 จัดกิจกรรมขั้นตอนที่ 4 สรุปและสะท้อนคิด (ออนไลน์) ขั้นนี้ นักศึกษานำเสนอผลโครงการและทำกิจกรรมสะท้อนคิด ด้วยวิธีการใคร่ครวญสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ตั้งแต่อีกวัน ระหว่าง และหลังปฏิบัติโครงการ แล้วบอกเล่าและสร้างชิ้นงานเพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้

6) หลังสิ้นสุดกิจกรรมผู้วิจัยให้นักศึกษาตอบแบบวัดชุดเดิมอีกครั้ง (Posttest) และให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ แล้วผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำไปวิเคราะห์ทางสถิติและสรุปผลการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละข้อดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลความถี่ตามผู้ถูกพินในความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติทดสอบ t-test dependent

2) วิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อคุณภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยเป็นระดับคุณภาพ 6 ระดับ ดังนี้ (Wright & Stone, 1979)

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00–1.49 หมายถึง ระดับคุณภาพต่ำมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50–2.49 หมายถึง ระดับคุณภาพต่ำ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50–3.49 หมายถึง ระดับคุณภาพค่อนข้างต่ำ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50–4.49 หมายถึง ระดับคุณภาพค่อนข้างสูง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50–5.49 หมายถึง ระดับคุณภาพสูง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 5.50–6.00 หมายถึง ระดับคุณภาพสูงมาก

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ผู้วิจัยผ่านการอบรมหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2566 จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และโครงการวิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ตามเอกสารเลขที่ COE.2-195/2025

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษาก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอยู่ที่ 3.03 (S.D.=0.23) และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนอยู่ที่ 3.31 (S.D.=0.19) เมื่อวิเคราะห์ด้วย t-test พบว่าค่า t อยู่ที่ -15.553 ค่า p-value น้อยกว่า .001 แสดงว่านักศึกษาที่เรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์มีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษาก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์

ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง	n	$\bar{X}$	S.D.	t-test	df	P-value
ก่อนเรียน	30	3.03	0.23	15.553**	29	<.001
หลังเรียน	30	3.31	0.19			

** p<.01

เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้แต่ละองค์ประกอบพบว่า ก่อนเรียนความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าตัวบ่งชี้อื่น ๆ คือ 3.47 (S.D.=0.45) ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการสนับสนุนทางการเงินแก่องค์กรการกุศลมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าตัวบ่งชี้อื่น ๆ คือ 2.53 (S.D.=0.80) แต่หลังเรียนความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการมีจิตอาสามีค่าเฉลี่ยสูงกว่าตัวบ่งชี้อื่น ๆ คือ 3.58 (S.D.=0.32) ส่วนการมีส่วนร่วมแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ แก่ชุมชนมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าตัวบ่งชี้อื่น ๆ คือ 3.05 (S.D.=0.61) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษาหลังจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ จำแนกรายองค์ประกอบ (n=30)

ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง	ก่อนเรียน		หลังเรียน	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. เจตคติพลเมือง	3.04	0.29	3.33	0.22
1.1 ความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนตนเอง	3.13	1.02	3.32	0.72
1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนตนเอง	3.47	0.45	3.50	0.39
1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่นของตนเอง	3.27	0.63	3.30	0.55
1.4 ความมุ่งมั่นรับใช้ชุมชน	2.62	0.67	3.35	0.40
1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อพลเมืองทุกคนต่อชุมชนของตน	3.13	0.60	3.18	0.48
1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการรับทราบปัญหาของชุมชน	3.15	0.78	3.23	0.67
1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการมีจิตอาสา	2.98	0.84	3.58	0.32
1.8 ความเชื่อเกี่ยวกับความสำคัญของการสนับสนุนทางการเงินแก่องค์กรการกุศล	2.53	0.80	3.17	0.62
2. พฤติกรรมพลเมือง	3.01	0.34	3.28	0.27
2.1 การมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัครของชุมชน	2.63	0.63	3.43	0.54
2.2 การทำงานร่วมกับผู้อื่นสร้างความเปลี่ยนแปลงทางบวก	2.90	0.71	3.42	0.51

ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง	ก่อนเรียน		หลังเรียน	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
2.3 การช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนของตนเอง	3.17	0.78	3.25	0.63
2.4 การรับทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง	3.30	0.71	3.38	0.58
2.5 การมีส่วนร่วมอภิปรายประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม	3.05	0.70	3.17	0.58
2.6 การมีส่วนร่วมแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ แก่ชุมชน	3.03	0.63	3.05	0.61
รวม	3.03	0.23	3.31	0.19

2. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อคุณภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า

1) ด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของกิจกรรมมีเฉลี่ยรวมต่ำกว่าด้านอื่น ๆ คือ 4.96 (S.D.=0.40) ในด้านนี้ประเด็นเป้าหมายของกิจกรรมบริการสังคมมีความชัดเจนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเด็นอื่น ๆ คือ 5.49 (S.D.=0.35) ซึ่งจัดอยู่ในระดับสูง

2) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมมีเฉลี่ยรวมสูงกว่าด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของกิจกรรมคือ 5.13 (S.D.=0.36) ในด้านนี้ประเด็นวิธีการเรียนรู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจและความตั้งใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเด็นอื่น ๆ คือ 5.68 (S.D.=0.29) ซึ่งจัดอยู่ในระดับสูงมาก

3) ด้านผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ (ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง) มีเฉลี่ยรวมสูงกว่าด้านอื่น ๆ คือ 5.16 (S.D.=0.37) ในด้านนี้ประเด็นการเกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเด็นอื่น ๆ คือ 5.57 (S.D.=0.33) ซึ่งจัดอยู่ในระดับสูงมาก

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม นักศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับสูง คือ 5.08 (S.D.=0.38) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงมาก ได้แก่ วิธีการเรียนรู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจและความตั้งใจ ($\bar{X}$ =5.68, S.D.=0.29) และเกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม ($\bar{X}$ =5.57, S.D.=0.33) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อคุณภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ (n=30)

ประเด็นความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
1. ด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของกิจกรรม	4.96	0.40	สูง
1.1 เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมมีความน่าสนใจและเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง	4.51	0.42	สูง
1.2 เนื้อหาเชื่อมโยงกับบทเรียนในรายวิชาได้อย่างเหมาะสม	4.91	0.36	สูง
1.3 เป้าหมายของกิจกรรมบริการสังคมมีความชัดเจน	5.49	0.35	สูง
1.4 ระยะเวลาและลำดับกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.66	0.41	สูง
1.5 สื่อและเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้มีคุณภาพและเข้าใจง่าย	5.24	0.45	สูง
2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม	5.13	0.36	สูง
2.1 รู้สึกได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมบริการสังคม	5.31	0.40	สูง
2.2 วิธีการเรียนรู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจและความตั้งใจ	5.68	0.29	สูงมาก
2.3 มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนและผู้สอน	4.68	0.42	สูง
2.4 ได้รับข้อเสนอแนะจากผู้สอนอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง	5.40	0.36	สูง

ประเด็นความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
2.5 เทคโนโลยีหรือแพลตฟอร์มที่ใช้ในการเรียนรู้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้เรียน	4.58	0.35	สูง
3. ด้านผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ (ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง)	5.16	0.37	สูง
3.1 ได้เรียนรู้ความสำคัญของบทบาทตนเองในฐานะพลเมือง	4.63	0.37	สูง
3.2 เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม	5.57	0.33	สูงมาก
3.3 พัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับชุมชนที่ทำความดี	5.25	0.42	สูง
3.4 รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงในสังคม	5.03	0.40	สูง
3.5 มีแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในอนาคต	5.32	0.32	สูง
รวม	5.08	0.38	สูง

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถสรุปและอภิปรายประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละข้อได้ ดังนี้

1. การเปรียบเทียบความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า นักศึกษาที่เรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์มีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ เพราะการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมบริการสังคมที่มีการเชื่อมโยงเนื้อหาและประสบการณ์ตรงผ่านการปฏิบัติจริง ช่วยให้นักศึกษาเกิดความตระหนักในบทบาทและหน้าที่พลเมือง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด เจตคติ และพฤติกรรมในเชิงบวก ดังผลการวิจัยของ Ngai et al. (2023) ที่ศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ช่วยส่งเสริมสติปัญญาและความเป็นพลเมืองของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และงานวิจัยของ Astin et al. (2000) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมแบบบริการสังคมมีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมและเสริมสร้างความผูกพันต่อสังคม เมื่อกิจกรรมมีลักษณะให้ผู้เรียนได้ทำงานจริงกับกลุ่มเป้าหมาย และมีการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการสะท้อนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสามารถช่วยให้นักศึกษาเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทพลเมืองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (Waldner et al., 2012)

อย่างไรก็ดี การเพิ่มขึ้นของคะแนนเฉลี่ยที่มีนัยสำคัญในทุกองค์ประกอบสะท้อนว่ากระบวนการสะท้อนคิดที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริการสังคมสามารถเสริมสร้างความตระหนักรู้ในหน้าที่พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคมได้ดี เนื่องจากนักศึกษาได้มีโอกาสวิเคราะห์และเชื่อมโยงประสบการณ์กับหลักการเชิงทฤษฎี ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ Bringle and Hatcher (1999) ที่ชี้ว่ากระบวนการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบจะช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักศึกษา และทำให้เกิดพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์อย่างยั่งยืน สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์สามารถส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความยึดมั่นผูกพันด้านความเป็นพลเมืองของนักศึกษาในเชิงบวกได้อย่างชัดเจน โดยสอดคล้องกับผลการวิจัยก่อนหน้าในบริบทที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะพลเมืองของผู้เรียนในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อคุณภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ในระดับสูงในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด

สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ช่วยส่งเสริมความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่พบว่า นักศึกษาเกิดความรู้สึกร่วมมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมในระดับสูงมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงบทบาทเชิงรุกในการช่วยเหลือชุมชนหรือแก้ไขปัญหาสังคม โดยไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่เหมือนการเรียนรู้แบบดั้งเดิม การได้เห็นผลลัพธ์จริงจากการลงมือปฏิบัติผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สอดคล้องกับ Pijitkamnerd et al. (2020) ที่ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงรุกของนักศึกษา อีกทั้งการออกแบบโครงการบริการ การเผยแพร่เนื้อหาสร้างสรรค์ และการเปิดรับความคิดเห็นของผู้คนในสังคมออนไลน์ ยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจและเน้นย้ำคุณค่าของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นวิธีการเรียนรู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจและความตั้งใจในระดับสูงมาก นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Waldner et al. (2012) ที่ระบุว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสะท้อนคิดในรูปแบบออนไลน์สามารถเพิ่มความสนใจและความกระตือรือร้นในการเรียนของนักศึกษาได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาและชุมชนผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสม และผลการศึกษาของ Strait and Sauer (2004) ที่พบว่าการเรียนรู้แบบบริการสังคมในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ช่วยให้นักศึกษาตระหนักและเกิดแรงจูงใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมต่อไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นการปลูกฝังเจตคติที่ดีในการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้ที่สนใจสามารถประยุกต์ในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองกับผู้เรียน อย่างไรก็ตามวิจัยนี้ผู้วิจัยทดลองจัดการเรียนรู้แก่นักศึกษาระดับอุดมศึกษา การนำไปประยุกต์ใช้กับผู้เรียนในระดับการศึกษาอื่น ๆ ควรเลือกรูปแบบการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสมกับบริบทผู้เรียน ชุมชน และทรัพยากรของตนเอง
2. ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในระดับสถาบันอุดมศึกษาให้มีการบูรณาการกิจกรรมบริการสังคมลงในหลักสูตรหรือแผนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในรายวิชาที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมทางสังคมของนักศึกษา ทั้งนี้ เพื่อสร้างกลไกสนับสนุนให้นักศึกษาได้พัฒนาทั้งเจตคติและพฤติกรรมในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ตลอดจนเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่ได้รับในห้องเรียนกับการแก้ปัญหาในสังคมจริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ที่สนใจอาจขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น ทั้งในด้านสาขาวิชา ระดับชั้นปี หรือมหาวิทยาลัย เพื่อเปรียบเทียบผลของการจัดการเรียนรู้แบบบริการสังคมทางอิเล็กทรอนิกส์ในบริบทที่แตกต่างกัน และควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาระหว่างกิจกรรม เพื่อให้เข้าใจบริบท กระบวนการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงภายในของผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง

เอกสารอ้างอิง

- Astin, A. W., Vogelgesang, L. J., Ikeda, E. K., & Yee, J. A. (2000). How service learning affects students. Higher Education Research Institute, University of California, Los Angeles. Higher Education Research Institute, UCLA. <https://heri.ucla.edu/PDFs/HSLAS/HSLAS.PDF>
- Bringle, R. G., & Clayton, H. (2012). Civic education through service learning: What, how, and why? In L. McIlrath, A. Lyons, & R. Munck (Eds.), Higher education and civic engagement: Comparative perspectives (101–124). Palgrave Macmillan. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137074829_7
- Bringle, R. G., & Hatcher, J. A. (1999). Reflection in service-learning: Making meaning of experience. *Educational Horizons*, 77(4), 179–185. <https://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1024&context=slceeval>
- Burden, P. R., & Byrd, D. M. (2016). *Methods for effective teaching: Meeting the needs of all students* (7th ed.). Pearson Education.
- Danielson, C. (2007). *Enhancing professional practice: A framework for teaching* (2nd ed.). ASCD. <https://eric.ed.gov/?id=ED509067>
- Doolittle, A., & Faul, A. C. (2013). Civic engagement scale: A validation study. *SAGE Open*, 3(3). <https://doi.org/10.1177/2158244013495542>
- Eyler, J., & Giles, D. E. (1999). *Where's the learning in service-learning?* Jossey-Bass.
- Gay, L. R., Mills, G. E., & Airasian, P. W. (2012). *Educational research: Competencies for analysis and applications* (10th ed.). Pearson.
- Hoskins, B., & Crick, R. D. (2010). Competences for learning to learn and active citizenship: Different currencies or two sides of the same coin? *European Journal of Education*, 45(1), 121–137. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2009.01419.x>
- Kaemket, W. (2008). *Research methodology in behavioral sciences* (2nd ed.). Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Li, X., Shek, D. T. L., Mok, B. P. W., Shek, E. Y. W., & Bai, Y. P. (2024). Effectiveness of electronic service learning (e SL) in primary school children in China during the covid 19 pandemic. *Applied Research in Quality of Life*, 19, 3081–3108. <https://doi.org/10.1007/s11482-023-10244-2>
- Ngai, G., Lau, K. -H., & Kwan, K. -P. (2023). A large-scale study of students' e-service-learning experiences and outcomes during the pandemic. *Journal of Experiential Education*, 47(1), 29–52. <https://doi.org/10.1177/10538259231171852>
- OECD. (2013). *Synergies for better learning: An international perspective on evaluation and assessment*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264190658-en>
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2017). *Curriculum: Foundations, principles, and issues* (7th ed.). Pearson.
- Pijitkamnerd, B., Netwong, T., & Chuayrodmod, S. (2020). E-service learning for promoting digital active learning of mainstreaming students, library and information science program. *Journal of BSRU-Research and Development Institute*, 5(2), 168–180. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/rdibsr/article/view/254185> [in Thai]
- Prentice, M. (2007). Service learning and civic engagement. *Academic Questions*, 20(2), 135–145. <https://doi.org/10.1007/s12129-007-9005-y>
- Putnam, R. D. (1993). The prosperous community: Social capital and life. *The American Prospect*, 4(13), 35–42. <http://www.philia.ca/files/pdf/ProsperousCommunity.pdf>
- Rittikooop, W. (2018). Community-based learning: Effective pedagogy strategies for teachers in the 21st century. *Graduate School Journal*, 11(3), 179–191. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/crrugds_ejournal/article/view/169135 [in Thai]
- Stiggins, R. J. (2005). *Student-involved assessment for learning* (4th ed.). Pearson.

- Strait, J., & Sauer, T. (2004). Constructing experiential learning for online courses: The birth of e-service. *Educause Quarterly*, 27(1), 62-65. https://web.augsburg.edu/education/eservice/downloads/Strait_Sauer_2004.pdf
- Strobel, K., Osberg, J., & McLaughlin, M. (2006). Participation in social change: Shifting adolescents' developmental pathways. In P. Noguera, J. Cammarota, & S. Ginwright (eds.). *Beyond resistance! Youth activism and community change new democratic possibilities for practice and policy for America's youth* (17-21). Routledge.
- Tanod, P., Meenongwah, S., Pakdeejit, R., & Holomyong, T. (2022). Fostering public consciousness citizenship in democracy of students Phuket Rajabhat University. *Journal of Academic for Public and Private Management*, 4(3), 63-77. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/appm/article/view/258280>
[in Thai]
- UNESCO. (2005). *Guidelines for quality provision in cross-border higher education*. UNESCO Publishing.
- Waldner, L. S., McGorry, S. Y., & Widener, M. C. (2012). E-service learning: The evolution of service-learning to engage a growing online student population. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 16(2), 123-150. <https://openjournals.libs.uga.edu/jheoe/article/view/936/935>
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237-269. <https://doi.org/10.3102/00028312041002237>
- Wright, B. D., & Stone, M. H. (1979). *Best test design*. MESA Press. https://faculty.ucmerced.edu/jvevea/classes/290_21/readings/week%205/Best%20test%20design.pdf
- Zaff, J. F., Malanchuk, O., & Eccles, J. S. (2008). Predicting positive citizenship from adolescence to young adulthood: The effects of a civic context. *Applied Developmental Science*, 12(1), 38-53. <https://doi.org/10.1080/10888690801910567>